85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ВЪПРОСИ НА ИНВЕНТАРИЗАЦИЯТА НА МАТЕРИАЛНИТЕ АКТИВИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА С ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ

Докторант Боряна Симеонова[1]

Резюме: *Инвентаризацията на материалните активи се извършва най-малко веднъж в годината с цел достоверното им представяне в годишния финансов отчет. В настоящата разработка се изследват редът и начинът за извършване на инвентаризация, както и установяването и отчитането на резултатите от инвентаризацията на материалните активи в предприятията с търговска дейност. Достига се до извода, че инвентаризацията е един от най-важните способи за налагане на контрол от страна на управленските органи.*

Ключови думи: *инвентаризация, материални активи, стоки, търговска дейност*

JEL: M 41

INVENTORY ISSUES OF TANGIBLE ASSETS IN ENTERPRISES WITH COMMERCIAL ACTIVITY

Boryana Velikova Simeonova, PhD Student

Abstract: *The inventory of tangible assets is performed at least once a year in order to present them reliably in the annual financial statements. The present study examines the procedure and manner of conducting an inventory, as well as the establishment and reporting of the results of the inventory of tangible assets in enterprises with commercial activity. It is concluded that the inventory is one of the most important ways to impose control by management bodies.*

Key words: *inventory, tangible assets, goods, commercial activity*

JEL: M 41

Въведение

Инвентаризация произлиза от френската дума „инвентаре“ – проверявам, намирам. Тя представлява сравнение между физически намиращата се стока или материал в обекта и наличността по счетоводните книги, чрез прилагане на различни методики и способи. Инвентаризацията е вид документиране, свързано със стопански събития, имащи субективен или обективен характер. Крайната цел е да се постигне пълно съответствие между данните в счетоводството и фактическото състояние на активите и пасивите.

Като елемент на метода на счетоводството инвентаризацията изпълнява следните функции:

[1] simeonova.b@mail.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

• Служи за определяне на количествените и стойностни размери на обектите на отчитането, което е основа за установяване на материална отговорност;

• Подпомага процеса за откриване на допуснати грешки и тяхното навременно отстраняване;

• Съдейства за установяване на естествени фири, липси, загуби, излишъци и тяхното компенсиране.

Съгласно чл. 28 от Закона за счетоводството (2015) „предприятията извършват инвентаризация на активите и пасивите най-малко веднъж годишно с цел достоверното им представяне във финансовите отчети. Предприятията, чиито нетни приходи от продажби не надвишават 200 000 лв. за текущия отчетен период, не извършват задължителна инвентаризация на активите и пасивите.“

Инвентаризация може да се извършва и в следните случаи: по решение на ръководителя на предприятието, по искане на органите на съдебната власт и на други органи, когато това е предвидено в закон.

Видовете инвентаризации могат да се класифицират по различни признаци:

В зависимост от времето:

- Редовни (планови);
- Извънредни.

Според обхвата:

- Пълни, обхващащи всички счетоводни обекти;
- Частични – само за отделни групи.

Според вида на проверяваните обекти:

- На материални и нематериални активи;
- На материални запаси;
- На парични средства;
- На незавършено производство.

1. Ред и начин за извършване на инвентаризация

Ръководителят на предприятието определя реда и начина за извършване на инвентаризация. Чрез нея документално се обхващат онези процеси, факти и явления, които са настъпили или протекли в предприятието, оказали са влияние върху неговото имущество и финансово състояние, като това е станало независимо, а в някои случаи и против волята и действията на неговото ръководство.

За целта се назначаване комисия от ръководителя на предприятието. В нейния състав влизат служители, един от които задължително трябва да бъде счетоводител. Материално отговорното лице не може да е член на комисията. В заповедта се посочва обекта, датата на започване и завършване. При материалните запаси МОЛ попълва декларация, в която посочва, че всички документи са оформени.

При инвентаризацията фактическите наличности се определят чрез задължително преброяване, претегляне, измерване и др. Съставя се ***инвентаризационен опис***, описват се установените данни по количество, цена и стойност. На всяка страница се подписват членовете и МОЛ, че инвентаризацията е извършена в негово присъствие. След приключването се съставя сравнителна ведомост и се установяват несъответствията. За верни се приемат данните от инвентаризацията. Липсите се записват като загуба. Ако са за сметка на МОЛ – лицето се начита с продажната цена. Излишъците се заприхождават за сметка на предприятието.

Преди да започне описването на ДМА и ДНА, задължително се проверява документното оформяне на получените или отдадени под наем, на съхранение или за временно ползване материални и нематериални дълготрайни активи. Ако се установи, че в счетоводното отчитане или в техническите документи са допуснати грешки, своевременно се внасят необходимите поправки. ДМА и ДНА се описват по местонахождение и по МОЛ. Инвентарните обекти се вписват в инвентаризационните описи индивидуално, като се посочват инвентарните им номера, наименованието и балансовата им стойност.

Подписаните и редовно оформени инвентаризационни описи се предават от председателя на инвентаризационната комисия още същия ден срещу подпис: първият екземпляр – в счетоводството на предприятието; вторият екземпляр – на материалноотговорното лице.

По време на извършване на инвентаризацията, приемането и отпускането на активи трябва да бъде прекратено. Комисията трябва да вземе мерки в съгласие с ръководството това да не се отрази неблагоприятно върху работата. Когато инвентаризацията продължи повече от два дни, централната комисия може да разреши по време на инвентаризацията да се приемат и отпускат активи, но само в присъствието и под контрола на инвентаризационната комисия.

Ако при инвентаризацията се установи, че в отчетността на ДМА и ДНА липсват необходимите данни за някои обекти, комисията е длъжна да уведоми ръководителя на предприятието, който да вземе необходимите мерки за срочно осигуряване на липсващите данни и отразяването им в съответните книги.

Намерените при инвентаризацията ДМА и ДНА, за които се установи, че не са записани в счетоводството, се включват в описите с всички необходими за отчетността данни. Когато не може да се установи действителната им набавна стойност, те се оценяват по тяхната възстановителна стойност, която се определя според фактическото им техническо състояние и сумата на изхабяването им по време на инвентаризацията. Тези активи се предават на съответните длъжностни лица с акт за приемане и предаване. Ако при провеждането на инвентаризацията се установи, че някои активи поради из-

носеност или други причини са станали негодни за използване по предназначението им и не е възможно възстановяването им, се съставят протоколи за бракуването им, като се посочват причините и условията, както и виновните лица, като се предлагат мерки за отстраняване на причините и условията и санкционират виновните лица. Тези активи не се включват в инвентаризационните описи.

Докато трае описването, активите могат да се пренасят от едно на друго място само със съгласие на инвентаризационната комисия, като се включат в инвентаризационния опис на МОЛ, на което са зачислени, а документите по преместването им се отразяват по отчетните документи след приключването на инвентаризацията. Преди да се пристъпи към измерване на фактическите наличности на материалните запаси, комисията е длъжна да запечата всички спомагателни помещения имащи отделни изходи, да провери изправността и точността на всички измервателни уреди. При описването на наличните материални запаси в помещенията, не се допускат други лица освен тези, които имат отношение към работата на инвентаризационната комисия.

Проверените материални запаси се описват в инвентаризационния опис, в който се показват: номенклатурният номер; наименованието, видът, групата, количеството (брой, тегло, метри и др.), цената, съобразно с възприетия начин за отчитането им в счетоводството. При инвентаризацията на касовата наличност и другите парични средства се проверяват чрез най-внимателно по единично преброяване на всички намиращи се в касата пари, ценни книжа и др. При установяване на фактическата парична наличност в касата се вземат в предвид наличните пари, а също и пощенските и държавните таксови марки, когато се отчитат като парична наличност.

Забранява се включването в касовата наличност на каквато и да е било документи или разписки. Забранено е съхранението на налични пари други ценности, които не са постъпили в касата на законно основание. До доказване на противното те се считат, че са на предприятието, в чиято каса са намерени.

2. Установяване и отчитане на резултатите от инвентаризацията

За установяване на резултатите от инвентаризацията веднага след получаване на инвентаризационните описи, счетоводството съставя ***сравнителни ведомости*** за всички ДМА и ДНА на предприятието.

В инвентаризационния опис се посочват данни за установеното фактическо състояние на проверявания обект: шифър и наименование на обекта, мярка и фактическа наличност с данни за количество, единична цена и стойност. В сравнителната ведомост се посочват и съпоставят данни за фактическата и документалната счетоводна наличност в стойност и натурални измерители, както и установените разлики между тях, с информация за натура, единични цени, стойност.

В зависимост от вида на инвентаризирания актив при необходимост се съставят още (Албум на първичните счетоводни документи, 2003): *Акт за проверка на касовата наличност, Протокол за резултатите от инвентаризацията на разчетите, Протокол за компенсиране на липси с излишъци, Лист за компенсации, Протокол за одобряване на естествени загуби (фири), Протокол за липси, които са за сметка на предприятието*.

Установените при инвентаризация липси и излишъци могат да се компенсират взаимно само при наличие на парично-следствена връзка между тях. Тези компенсации се извършват в натурални и стойностни измерители. Некомпенсираните излишъци се отчитат като други приходи. Те се оценяват по справедлива цена в момента на извършването на инвентаризацията. Ако стойността на липсите е по-висока от тази на излишъците, разликата се урежда по решение на ръководителя на предприятието в зависимост от причините и конкретната материална отговорност.

При установяване на липси като резултат от инвентаризацията е много важно прецизно и коректно да бъдат анализирани причините за тях и съответно – определени отговорностите. При установяване на липси, за които е доказана вина на МОЛ, ръководителят на предприятието издава решение за отчитане на установените липси за сметка на лицата, отговарящи за съответния отчитан обект.

Когато резултатът от инвентаризацията е излишък, който не може да компенсира липси, той се оценява по предполагаемата продажна цена в момента на извършването на инвентаризацията. Този резултат се третира като друг приход на предприятието.

Инвентаризационната комисия проверява правилността на съставените сравнителни ведомости и съставя ***протокол*** за своите заключения, решения и предложения. В протокола се посочват с необходимите подробности причините и виновниците за липсите и загубите, а също и мерките, които са взети срещу виновните лица. Протоколът на инвентаризационната комисия се одобрява от ръководителя на предприятието.

Резултатите от инвентаризацията се осчетоводяват в рамките на месеца, за който се отнася инвентаризацията. По изключение при инвентаризиране на големи обекти, когато инвентаризацията продължава дълго време и не е възможно резултатите да бъдат осчетоводени за същия месец, се разрешава по преценка и под лична отговорност на ръководителя и на главния счетоводител на предприятието това да стане за месеца през който са завършени работите по инвентаризирането. Резултатите от започналите инвентаризации през годината се осчетоводяват задължително в рамките на годишното приключване.

Липса без вина на МОЛ – естествена фира за сметка на предприятието. Естествените фири са количествено намаление на теглото и обема на СМЗ, което настъпва при съхранение, лагеруване, продажба, подготовка за продажба, разпределение и транспорт в резултат на естествено протичащите

физико-химични процеси: изветряване, изсушаване, изпаряване и др. и на неизбежните загуби от размерване и разпиляване при правилно и добросъвестно боравене с тях.

Не представляват фири: отпадъците при почистване на стоките; количествените намаления, дължащи се на разваляне, бракуване; намаления от изкуствено предизвикани процеси и т.н. Нормите за естествените фири се прилагат само при установяване на липси от даден материален запас и съществуващи доказателства за връзка между тези липси и определени събития.

Отчитат се като други разходи, а в края на годината като загуба. Съставят се две счетоводни статии:

- за отчитане на естествена фира:
Дебит с/ка Други разходи
Кредит с/ка Материали (Стоки)

- приключване на с/ка Дуги разходи в края на годината:
Дебит с/ка Печалби и загуби от текущата година
Кредит с/ка Други разходи

В Закона за данъка върху добавената стойност (2006) е регламентирано, че за естествените фири в нормални размери, съответстващи на установените норми данък не се начислява.

Разходите от естетвени фири не участват в преобразуването на финансовия резултат за данъчни цели.

Липса по вина на МОЛ – начетът е по по-високата от справедливата (продажната) и отчетната цена на липсващия актив, като върху нея се начислява 20 % ДДС.

Съставя се сложна счетоводна статия:

Дебит с/ка Вземания по липси и начети
Кредит с/ка Материали (Стоки)
Кредит с/ка Начислен данък за продажбите
Кредит с/ка Ценови разлики по липси и начети

В обяснителната записка към годишния отчет се предвижда задължително раздел „Инвентаризации“, към който се прилага ведомостта за резултатите от инвентаризацията на ДМА и ДНА, съдържаща данни за резултатите от проведените през годината инвентаризации.

Заключение

В заключение може да се направи *изводът*, че инвентаризацията е един от най-важните способи, позволяващ да се упражнява контрол от страна на управленските органи. Тя служи и за верификация на правилното функциониране на предприятието, на правилното и своевременно отчитане на стопанските операции и правилното водене на цялостното счетоводство. Инвентаризацията има и показен характер, защото резултатите от нея отразяват отговорността на служителите, спрямо работния процес.

Използвани източници:

Албум на първичните счетоводни документи (2003). София: Форком.

Закон за данък върху добавената стойност (2006, август 4). *Държавен вестник*, 63, 8-58.

Закон за счетоводството (2015, декември 8). *Държавен вестник*, 95, 18-35.

Матова-Головина, А. (2009). Вътрешни правила на предприятията за инвентаризация на активите и пасивите – методически указания. *Счетоводство плюс*.

Минков, В., Александров, Ст., Мидова, П. (2012). *Инвентаризация.* Свищов: АИ „Ценов“.